

102/3

KISWAHILI FASIHI
KARATASI YA TATU
SEPTEMBER 2022
MUDA: SAA 2 ½

TATHMINI YA PAMOJA YA LANJET

Hati ya Kuhitimu Kisomo cha Sekondari Kenya (K.C.S.E)

102/3

Fasihi ya Kiswahili
Karatasi ya 3
SAA 2 ½

MAAGIZO KWA MTAHINIWA:

- 1) Andika jina lako, nambari ya mthani na tarehe katika karatasi ya majibu.
- 2) Karatasi hii ina sehemu tano: A, B, C, D na E.
- 3) Jibu maswali *manne pekee*. Kila swali lina alama ishirini.
- 4) Swali la *kwanza* ni la *lazima*.
- 5) Chagua maswali mengine *yoyote matatu* kutoka sehemu zilizosalia; B, C, D ama E.
- 6) Usijibu maswali *mawili* kutoka *sehemu moja*.
- 7) Majibu yote yaandikwe kwa *Kiswahili* katika *karatasi ya majibu* uliyopewa.

Sehemu hii imehifadhiwa kwa matumizi ya mtahini pekee

SWALI	1	2	3	4	5	6	7	8
UPEO	20	20	20	20	20	20	20	20
ALAMA								

JUMLA

UPEO	80
ALAMA ZA MTAHINIWA	

SEHEMU YA A

USHAIRI

1. *Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali:*

UMOJA WA MENDE

Wadogo tena wadudu, ila wajua kuvuna, wasikokupanda,
Wakija utawabudu, kwa sura tunafanana, wanavyojipenda,
Nyoyo zidunde dududu! Watabaki kujibana, waje kukuponda,
Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Huja usiku usiku, waja wanapojilaza, wasionekane,
Huwacha yao shauku, ila wanapeleleza, wasijulikane,
Wametafuna mabuku, akili wamezijaza, nd'o tusiwaone,
Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Wao ni kama mapanya, huuma kipulizia, kukutulizisha,
Wanapenda kudanganya, huku mejinyamazia, kukupofuzisha,
Usiwaone waminyo, kwa kutukandamizia, kwani wanachosha,
Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Wao huja taratibu, kwa vipindi vya misimu, vijulikanavyo,
Hurudi bila aibu, *vitano vikishatimu*, tuwapendezavyo,
Wakatutia ububu, kutulisha na vya sumu, watuongozavyo,
Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Tumbo lake la kiriba, tayari limeshashiba, linamusokota,
 Lataka tena kushiba, wenye nyumba tuna tiba, tutamuokota,
 Wakishatupa kibaba, kina mama kwa wababa, si tunajitata,
 Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Mwishowe tunafungua, apite akaingie, ndani kabatini,
 Humo mlimo murua, twataka atuchungie, vyetu vya thamani,
 Mwishowe anararua, ndani amejifungie, wamtakiani?
 Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Hubeba na familia, wana na bibi za kwake, wale kwa pamoja,
 Nasi tukivumilia, kufikike kule kwake? Ng'o! sekunde moja,
 Hadi ije kufikia, kuosha kabati lake, hapa tu pamoja,
 Mende wanao umoja, waonapo pana lishe.

Kachukuwe yake dawa, mende tukawakatae, tukawafukuze,
 Tuseme tunazo mbawa, nd'o mende tuwakomee, siye tujikuze,
Tuwang'atue machawa, tuseme tuondokee, tukawachukize,
 Mende na wao umoja, tuje wapa redikadi.

(Kutoka: Meja S. Bukachi – Diwani ya Kupe)

MASWALI

a) Tambua mende wanaorejelwa na mshairi.	(Alama 1)
b) Eleza dhamira ya mtunzi wa shairi hili.	(Alama 1)
c) Nani nafsi nenewa katika shairi hili?	(Alama 1)
d) Taja tamathali za lugha zilizotumika katika shairi hili.	(Alama 2)
e) Fafanua uhuru wa ushairi alioutumia malenga.	(Alama 2)
f) Weka shairi hili katika bahari mbalimbali.	(Alama 3)
g) Andika ubeti wa tatu kwa lugha nathari.	(Alama 4)
h) Tambua mambo manne anayolalamika nafsi neni kuhusu mende.	(alama 4)

- i) Vifungu vifuatavyo vina maana gani katika shairi? (alama 2)
- vitano vikishatimu
  - Tuwang'atue machawa

SEHEMU YA B

RIWAYA: CHOZI LA HERI

(Assumpta K. Matei)

Jibu swali la *Pili* au la *Tatu*

2. “Lakini itakuwaje *historical injustice*, nawe Ridhaa hapo ulipo sicho kitovu chako?”
- Eleza muktadha wa maneno haya. (Alama 4)
  - Tambua mbinu mbili za lugha zilizotumiwa katika dondoo hili. (Alama 4)
  - Eleza umuhimu wa mzungumzaji wa maneno haya. (Alama 4)
  - Ni mambo gani yaliyowakumba walioishi penye kitovu kisicho chao? (Alama 8)

Au

3. (a) “Jamii ya Choji la Heri imeoza.” Thibitisha ukweli wa kauli hii kwa mifano ya kutosha kutoka katika riwaya ya Choji la Heri. (Alama 10)

(b) Changanua mtindo katika dondoo lifuatalo:

Lakini baba, sijasema tunataka kiongozi mwanamke. Sisi tunataka kiongozi yeyote, awe mwanamke au mwanamume, atakayeweza kulielekeza jahazi hili letu kwenye visiwa vya maendeleo. Pale tutakapoafikia Malengo ya Kimaendeleo ya Kimilenia. kiongozi ambaye ataendeleza juhudi za kukabiliana na wale maadui ambao wewe daima huniambia kuhusu: umaski, ujinga na magonjwa, (akisita kumtazama baba) uhaha wa nafasi za kazi na ufisadi. Je, huu sio uliokuwa muono wa waliopigania uhuru? Siyo ambayo viongozi waliochukua hatamu za uongozi kutoka kwa watu weupe waliyofanya juu chini kutekeleza?

SEHEMU YA C

TAMTHILIA: KIGOGO

(Pauline Kea)

4. “Wewe nawe hukualikwa. Wataka kutia siasa tayari? Hamkosi kutia doa kila jambo zuri.”
- Eleza muktadha wa dondoo hili. (Alama 4)
  - Eleza vipengele viwili vya kimtindo alivyotumia msemaji kufanikisha uwasilishaji wa ujumbe. (Alama 2)
  - Fafanua sifa nne za anayeambiwa maneno haya. (Alama 4)

d) Fafanua jinsi mambo mazuri yalivyotiwa doa katika tamthiliya hii. (Alama 10)

Au

5. Jadili mbinu zifuatazo kama zilivyotumiwa na mwandishi wa tamthilia hii

(a) Majazi (Alama 10)

(b) Jazanda (Alama 10)

SEHEMU YA D

HADITHI FUPI: TUMBO LISILOSHIBA NA HADITHI NYINGINE

(Alifa Chokocho na Dumu Kayanda- Wahariri)

Jibu swali la *sita* ama la *saba*

***Eunice Kimaliro*- MTIHANI WAMAISHA**

6. “Lakini hajawahi kuniamini huyu hambe. Lakini mimi mwenyewe najiamini. Lazima mtu ajiamini. Au sio? Leo ndio siku yangu ya kuthibitisha ukweli wa mambo Leo mwalimu atajua kuwa mkataa biu hubiuka. ....”

(a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (Alama 4)

(b) Bainisha mbinu nne za kimtindo katika dondoo hili. (Alama 4)

(c) Bainisha toni ya dondoo hili. (Alama 2)

(d) Thibitisha ukweli wa kauli, “Leo ndio siku yangu ya kuthibitisha ukweli wa mambo,” kama alivyosema mzungumzaji. (Alama 12)

Au

7. (a) **Salma Omar Hamad- SHIBE INATUMALIZA**

“Lakini nakwambia tena, kula kunatumaliza.”

Onyesha jinsi kula kuliwamaliza wazungumzaji na wahusika wengine katika hadithi hii

(Alama 10)

(b) **Kenna Wasike- MAPENZI YA KIFAURONGO**

Jadili Suala la umaskini na athari zake kama ilivyo katika hadithi ya Mapenzi ya Kifaurongo

(Alama 10)

SEHEMU YA E

FASIHI SIMULIZI

8. *Soma utungo ufatao kisha ujibu maswali*

“Hapo zamani za kale, kale sana kabla ya ujio wa manabii Issa, Musa ama hata Yesu, walimwengu wote waliishi pamoja kama ndugu na dada. Hakukuwepo haya makabila tunayoyasikia yakitajwa kila siku. Hakukuwepo na utabaka. Hapakuwepo na maskini. Watu wote waliishi pamoja kama wafanyavyo wanyama wa familia moja. Hakukuwepo na tofauti na tamaa ya uongozi na kujitakia kwa wananchi. Ubinafsi.

Mwanadamu alipogundua umoja aliopewa na Mungu wake, alianza kusoma mengi mno na kutaka kujua mengi kuhusu Mola. Alidhani kwamba Mungu aliishi mbinguni. Hivyo basi, wanadamu wote waliitana pamoja katika kamkunji; mkutano wa siri, waratibu jinsi wangeweza kumfikia mwenyezi Mungu. Mwisho wa kikao, walikubaliana kuwa waanze kujenga ukuta mkubwa ambao ungewawezesha kufika juu mbinguni na kuzungumza moja kwa moja na Mola Mkuu.

Siku iliyofuatia waliingia katika kazi. Huyu alileta jiwe hili na huyu msumari huu. Kazi ilifanywa kwa kujitolea na jitihada kuu kila mmoja akiamini kuwa atakaye kilicho mvunguni ni sharti ainame. Aidha, mgaagaa na upwa hali wali mkavu. Ukuta wao ulipanda kwa kasi. Wazee wenye busara walijaribu kuwaonya wajenzi dhidi ya hatua hii yao ila wakashikilia msimamo wao wa kutaka kuonana na Muumba wa mbingu na ardhi ana kwa ana. Mungu alipoona kuwa mwanadamu amejawa na kiburi, aliwachanganya wajenzi kwa kuzichanganya lugha zao. Hili liliwanya kutoelewana kiasi kwamba fundi mmoja alipoomba aletewa bisibisi aliletewa nyundo. Hatimaye ukuta mzima ulianguka na kuwaangamiza wajenzi na waliosalia wakabaki kutoelewana lugha zao. Hii ndiyo sababu wanadamu wana lugha tofauti.”

Kutoka: Meja S. Bukachi- Mola Mkuu (Riwaya)

Maswali

- (a) Tambua kipera hiki cha hadithi. (Alama 2)
- (b) Wewe ni mtafiti uliye nyanjani kwa uchunguzi zaidi kuhusu kipera hiki:
- (i) Taja mbinu tatu utakazotumia katika utafiti wako. (Alama 3)
- (ii) Upi umuhimu wa kukusanya na kuhifadi tungo kama hizi? (Alama 5).
- (iii) Taja njia tano zinazotumiwa na jamii ya kisasa kuendeleza fasihi simulizi. (alama 5)

© Mtihani wa Mwigo wa LANJET 2022

IDARA YA LUGHA

Kila La Heri !